O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2026, [15]
ISSN 2181-7324(Print)

IJTIMOIY FANLAR
http://journals.nuu.uz
ISSN 3093-8996(Onlayn)

UDK: 37.017:004

Nasiba S. JUMANIYOZOVA
PhD, dotsent, Toshkent davlat transport universiteti, Toshkent, O‘zbekiston
E-mail: jumaniyazovan87@gmail.com, Orcid: https://orcid.org/0000-0001-8208-4276

TDTrU professori J.Ramatov taqrizi asosida

RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA MILLIY TARBIYA G‘OYALARINI TARG‘IB ETISHNING MAFKURAVIY IMKONIYATLARI VA TAHDIDLARI

Annotatsiya

Maqolada raqamli ta’lim muhitida milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etishning mafkuraviy imkoniyatlari va tahdidlari tahlil qilinadi. Raqamli platformalar, onlayn ta’lim, ijtimoiy tarmoqlar va sun’iy intellekt vositalari milliy identiklik, vatanparvarlik va ma’naviy immunitetni shakllantirish nuqtai nazaridan baholanadi.

Kalit so‘zlar: raqamli ta’lim, milliy tarbiya, mafkuraviy tahdid, ma’naviy immunitet, milliy identiklik, mediasavodxonlik, sun’iy intellekt.

IDEOLOGICAL OPPORTUNITIES AND THREATS IN PROMOTING IDEAS OF NATIONAL UPBRINGING IN THE DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Annotation

The article analyzes the ideological opportunities and threats of promoting national upbringing ideas in the digital educational environment. Digital platforms, online learning, social networks, and artificial intelligence are examined in terms of shaping national identity, patriotism, and spiritual immunity.

Keywords: digital education, national upbringing, ideological threat, spiritual immunity, national identity, media literacy, artificial intelligence.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ И УГРОЗЫ ПРОДВИЖЕНИЯ ИДЕЙ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ В ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Аннотация

В статье анализируются идеологические возможности и угрозы продвижения идей национального воспитания в цифровой образовательной среде. Цифровые платформы, онлайн-образование, социальные сети и искусственный интеллект рассматриваются с точки зрения формирования национальной идентичности, патриотизма и духовного иммунитета.

Ключевые слова: цифровое образование, национальное воспитание, идеологическая угроза, духовный иммунитет, национальная идентичность, медиаграмотность, искусственный интеллект.

Kirish. XXI asrda raqamli texnologiyalar ta’lim tizimining tashqi vositasi emas, balki uning ichki mazmunini o‘zgartirayotgan ijtimoiy-mafkuraviy omilga aylandi. Onlayn ta’lim platformalari, raqamli darsliklar, sun’iy intellekt, ijtimoiy tarmoqlar, video-kontentlar va mobil ilovalar yoshlarning bilim olishi, muloqot qilishi, fikr almashishi va dunyoqarashi shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Bu holat milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etish jarayonini ham yangi bosqichga olib chiqdi. Agar an’anaviy ta’lim muhitida milliy tarbiya asosan dars, darslik, o‘qituvchi, oila va ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar orqali amalga oshgan bo‘lsa, hozirgi sharoitda raqamli makon ham tarbiyaning muhim maydoniga aylanmoqda.

Raqamli ta’lim muhiti milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Milliy tarix, adabiyot, til, qahramonlik dostonlari, buyuk mutafakkirlar merosi, milliy bayramlar va vatanparvarlik g‘oyalarini multimedia, elektron darslik, virtual muzey, onlayn kurs, podkast, videodars, interaktiv platforma va ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlar ongiga yetkazish mumkin. Shu bilan birga, raqamli muhit mafkuraviy tahdidlar, axborot manipulyatsiyasi, begona madaniy ta’sirlar, til buzilishi, tarixiy xotirani zaiflashtirish, soxta axborot, radikal g‘oyalar va ma’naviy parokandalik xavfini ham kuchaytiradi.

UNESCOning 2023-yilgi “Ta’limda texnologiya. Qaysi shartlar asosida vosita?” nomli Global Education Monitoring Report hisobotida ta’limda texnologiyalardan foydalanish dolzarb muammo sifatida ko‘rilib, ularning ahamiyati relevantlik, tenglik, kengaytirish imkoniyati va barqarorlik mezonlari asosida baholanishi zarurligi ta’kidlanadi [1]. Bu xulosa milliy tarbiya g‘oyalarini raqamli muhitda targ‘ib etishga ham to‘liq taalluqlidir. Chunki raqamli texnologiyalar o‘z-o‘zidan tarbiyaviy natija bermaydi. Ular qanday maqsadda, qaysi mazmunda, qaysi qadriyatlar asosida va qanday pedagogik yondashuv bilan qo‘llansa, shunga mos ijtimoiy-mafkuraviy natija beradi.

Maqolaning maqsadi raqamli ta’lim muhitida milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etishning mafkuraviy imkoniyatlari va tahdidlarini tahlil qilish, yoshlar ongida milliy identiklik, vatanparvarlik va ma’naviy immunitetni shakllantirishda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish yo‘llarini asoslashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Maqolani tayyorlashda turkiy davlatlar ta’lim tizimi, milliy tarbiya, raqamli ta’lim, axborot xavfsizligi, ma’naviy immunitet va yoshlar identikligiga oid ilmiy-amaliy manbalardan foydalanildi. Xususan, “Turk dunyosi birdamligi yoxud intellektual va innovatsion kelajak sari qadamlar” nomli maqolada turkiy davlatlar uchun ijtimoiy bilimlar va texnik-muhandislik tafakkuri integratsiyasi, raqamli ta’lim, sun’iy intellekt, terminologiya va ilmiy hamkorlik masalalari muhim yo‘nalish sifatida ko‘rsatilgan [2]. Shuningdek, ta’limni raqamli transformatsiya qilish sharoitida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga oid materiallar, Turkiy davlatlar tashkiloti

doirasidagi ta’limiy hamkorlik, turkiy xalqlar ma’naviy birligi va milliy tarbiya g‘oyalariga oid manbalar maqolaning nazariy asosini tashkil etdi [3; 4].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda ijtimoiy-falsafiy tahlil, aksiologik yondashuv, mafkuraviy diskurs tahlili, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil va institutsional yondashuvdan foydalanildi. Ijtimoiy-falsafiy tahlil raqamli ta’lim muhitini shaxs, jamiyat va milliy tarbiya munosabatlari nuqtai nazaridan o‘rganishga xizmat qildi. Aksiologik yondashuv raqamli muhitda milliy qadriyatlar, Vatan, til, tarixiy xotira va ma’naviy immunitetning o‘rnini ochish imkonini berdi. Mafkuraviy diskurs tahlili orqali raqamli ta’lim muhitidagi imkoniyatlar va tahdidlar targ‘ibot, axborot ta’siri, algoritmik tanlov va yoshlar ongiga ta’sir nuqtai nazaridan baholandi.

Tahlil va natijalar. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli ta’lim muhiti milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etishda kamida to‘rtta asosiy imkoniyat yaratadi. Birinchi imkoniyat – milliy tarbiya mazmunini keng auditoriyaga tezkor va interaktiv shaklda yetkazishdir. An’anaviy darslik va ma’ruza cheklangan auditoriyaga ta’sir qilsa, raqamli platforma, videodars, infografika, audio-kontent va ijtimoiy tarmoqlar orqali milliy tarbiya g‘oyalari ko‘proq yoshlarga yetib borishi mumkin. Bu jarayonda “Alpomish”, “Manas”, “Dede Qo‘rqut”, “Go‘ro‘g‘li” kabi epik meroslar, Alisher Navoiy, Abay, Yunus Emre, Ziyo Go‘kalp, Ahmet Baytursino‘li kabi mutafakkirlar qarashlari raqamli formatlarda qayta jonlantirilishi mumkin.

Ikkinchi imkoniyat – milliy merosni raqamlashtirish va ta’lim mazmuniga integratsiya qilishdir. Turkiy xalqlar ma’naviy birligiga oid manbalarda til, tarixiy xotira, urf-odat, oila, din, og‘zaki ijod va madaniy meros turkiy xalqlarning ma’naviy yaqinligini ta’minlovchi omillar sifatida baholanadi [4]. Raqamli ta’lim ushbu merosni elektron kutubxona, onlayn arxiv, virtual muzey, interaktiv xarita, audio-doston, raqamli lug‘at va multimedia darsliklar orqali yoshlarga yetkazish imkonini beradi. Bu milliy tarbiya g‘oyalarini faqat matn asosida emas, balki vizual, audial va interaktiv shaklda o‘zlashtirishga sharoit yaratadi.

Uchinchi imkoniyat – umumturkiy intellektual makonni shakllantirishdir. Turkiy davlatlar tashkiloti, Turkiy universitetlar ittifoqi, Orxun almashinuv dasturi va Xalqaro turkiy akademiya doirasida ta’lim, fan, madaniyat va akademik mobillik sohalarida hamkorlik kuchayib bormoqda [5]. Raqamli ta’lim muhiti ushbu jarayonni yanada kengaytirishi mumkin. Masalan, turkiy davlatlar uchun qo‘shma onlayn kurslar, umumiy tarix va adabiyot bo‘yicha elektron resurslar, turkiy tillar o‘rtasida raqamli lug‘atlar, qo‘shma vebinarlar va virtual akademik platformalar yaratish milliy tarbiya g‘oyalarini umumturkiy darajada targ‘ib etish imkonini beradi.

To‘rtinchi imkoniyat – yoshlarda mediasavodxonlik va ma’naviy immunitetni shakllantirishdir. Raqamli muhitda milliy tarbiya g‘oyalari faqat mazmun sifatida emas, balki axborotni tanlash, tahlil qilish, soxta ma’lumotni ajratish, manbaga tanqidiy qarash va axborot xurujlariga qarshi ma’naviy barqarorlikni shakllantirish vositasi sifatida ham amal qiladi. UNICEF bolalarning raqamli dunyoda xavfsizligiga oid materiallarida internet va raqamli texnologiyalar bolalar uchun bilim, madaniyat va muloqot imkoniyatlarini kengaytirishi bilan birga, zararli kontent, zo‘ravonlik, suiiste’mol va xavfli axborotlardan himoya qilish zaruratini ham yuzaga keltirishini ta’kidlaydi [6]. Demak, milliy tarbiya raqamli muhitda yoshlarni faqat milliy qadriyatlarga yaqinlashtirish emas, balki ularni axborot xavfsizligi va ma’naviy tanlov madaniyatiga ham tayyorlashi kerak.

Shu bilan birga, raqamli ta’lim muhiti milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etishda bir qator mafkuraviy tahdidlarni ham yuzaga keltiradi. Birinchi tahdid – axborot oqimining nazoratsizligi. Yoshlar internetda turli g‘oyalar, madaniy kodlar, siyosiy pozitsiyalar, diniy talqinlar, tarixiy soxtalashtirishlar va manipulyativ materiallarga duch keladi. Agar ularda tanqidiy fikrlash va mediasavodxonlik shakllanmagan bo‘lsa, begona g‘oyalar milliy tarbiya asoslarini zaiflashtirishi mumkin.

Ikkinchi tahdid – algoritmik ta’sir va axborot pufaklari. Ijtimoiy tarmoqlar va video platformalar foydalanuvchi qiziqishlariga mos kontentni ko‘paytirib boradi. Bu esa yoshlarni tor axborot muhitiga kiritishi, ularni bir yoqlama fikrlashga o‘rgatishi yoki ma’naviy jihatdan zaif kontentlarga bog‘lab qo‘yishi mumkin. Milliy tarbiya g‘oyalari raqamli muhitda raqobatbardosh bo‘lishi uchun ular sodda targ‘ibot shaklida emas, balki yoshlar qabul qiladigan zamonaviy, mazmunli, vizual va interaktiv formatlarda taqdim etilishi lozim.

Uchinchi tahdid – til va madaniy xotiraning zaiflashuvi. Raqamli muhitda xorijiy tildagi kontent ustunligi, qisqa va yuzaki axborot formati, slenglar, avtomatik tarjimalar va algoritmik tavsiyalar milliy tilda chuqur fikrlash madaniyatiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bu, ayniqsa, turkiy davlatlar uchun muhim. Chunki milliy tarbiyaning asosiy tayanchlaridan biri tildir. Agar milliy til raqamli ta’lim muhitida yetarli darajada ilmiy, texnologik va tarbiyaviy kontentga ega bo‘lmasa, yoshlar milliy qadriyatlarni o‘z ona tilida emas, begona madaniy kodlar orqali qabul qilish ehtimoli kuchayadi.

To‘rtinchi tahdid – sun’iy intellekt va akademik halollik masalasi. OECDning 2026-yilgi “Raqamli ta’lim istiqbollari” hisobotida generativ sun’iy intellekt ta’lim landshaftini o‘zgartirayotgani, undan foydalanish institutsional nazoratdan tashqarida ham tez kengayayotgani ta’kidlanadi [7]. Bu imkoniyat bilan birga tahdid hamdir. Chunki sun’iy intellekt o‘quvchiga bilim olishda yordam berishi mumkin, lekin tayyor matnga qaramlik, mustaqil fikrlashning susayishi, plagiat, manbani noto‘g‘ri qo‘llash va akademik mas’uliyatsizlikni ham kuchaytirishi mumkin. Shu bois milliy tarbiya g‘oyalari raqamli muhitda akademik halollik, mustaqil fikr, mas’uliyat va manbaga hurmat bilan birga targ‘ib qilinishi zarur.

UNESCOning 2023-yilgi texnologiya va ta’lim haqidagi hisobotida raqamli texnologiyalar ta’limda imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ularning qo‘llanilishi dalil, adolat, masshtablashuv va barqarorlik mezonlari asosida baholanishi kerakligi ta’kidlanadi [1]. Bu fikr milliy tarbiya uchun ham muhim. Raqamli vosita samarali bo‘lishi uchun uning mazmuni milliy qadriyatlarga mos, pedagogik jihatdan asoslangan, yoshlar psixologiyasiga yaqin, til va madaniy muhitga uyg‘un hamda xavfsiz bo‘lishi lozim.

Muhokama. Raqamli ta’lim muhitida milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etishda asosiy masala texnologiyaning o‘zi emas, balki uning mafkuraviy mazmunidir. Texnologiya neytral vositaga o‘xshab ko‘rinadi, ammo u qanday qadriyat, qanday g‘oya, qanday axborot va qanday tarbiya maqsadi bilan to‘ldirilsa, shunday ijtimoiy natija beradi. Shu bois milliy tarbiya g‘oyalarini raqamli muhitda samarali targ‘ib etish uchun uchta asosiy shart talab etiladi.

Birinchi shart – milliy mazmunni raqamli formatga moslashtirish. Yoshlar an’anaviy uzun ma’ruzalardan ko‘ra vizual, qisqa, interaktiv va amaliy mazmundagi kontentlarni ko‘proq qabul qiladi. Shuning uchun milliy tarbiya g‘oyalari videodars, animatsiya, interaktiv test, virtual muzey, raqamli hikoya, podkast, infografika, onlayn olimpiada va ijtimoiy tarmoq chellenjlari orqali targ‘ib qilinishi mumkin. Ammo bunda mazmun yuzakilashmasligi kerak. Masalan, “Vatanparvarlik” tushunchasini faqat shior bilan emas, balki tarixiy misol, zamonaviy kasbiy mas’uliyat, mahalla hayoti,

ekologik madaniyat va raqamli axloq bilan bog‘lab tushuntirish zarur.

Ikkinchi shart – mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlashni milliy tarbiyaning tarkibiy qismiga aylantirish. Axborot xavfsizligi faqat taqiq bilan ta’minlanmaydi. Yoshlar axborotni tahlil qilishni, manbani tekshirishni, soxta ma’lumotni ajratishni, provokatsion kontentga berilmaslikni, raqamli muloqotda axloqiy me’yorlarga rioya qilishni o‘rganishi kerak. UNICEFning 2025 yilda chop etilgan “Raqamli dunyoda xavfsiz o‘quvchilar” mazmunidagi tavsiyalarida mamlakatlar raqamli xavfsizlikni milliy qonunlar, siyosatlar, maktab amaliyoti, butun maktab yondashuvi, byudjet, ma’lumotlar va ko‘p sektorli tizimlarga integratsiya qilishi zarurligi qayd etiladi [8]. Demak, raqamli muhitda milliy tarbiya g‘oyalari axborot xavfsizligi va mediasavodxonlik bilan birgalikda amalga oshirilishi lozim.

Uchinchi shart – milliy tilda raqamli ta’lim kontentini ko‘paytirish. Milliy tarbiyaning eng muhim asosi tildir. Agar raqamli muhitda milliy tilda sifatli ta’lim va tarbiyaviy kontent yetarli bo‘lmasa, yoshlar asosan xorijiy til va begona madaniy kodlardagi axborot bilan shakllanadi. Bu milliy identiklikka salbiy ta’sir qilishi mumkin. Shu bois turkiy davlatlarda milliy tillarda elektron darsliklar, multimedia resurslar, onlayn entsiklopediyalar, raqamli lug‘atlar, ilmiy-ommabop platformalar va yoshlar uchun tarbiyaviy kontentlar yaratish strategik vazifaga aylanishi kerak.

Turkiy davlatlar misolida bu jarayon yanada muhim ahamiyatga ega. Chunki turkiy xalqlar umumiy til ildizlari, tarixiy xotira va madaniy yaqinlikka ega. Raqamli ta’lim muhiti orqali umumturkiy elektron kutubxona, turkiy xalqlar dostonlari platformasi, umumiy tarix va madaniyat bo‘yicha onlayn kurslar, turkiy tillar raqamli lug‘ati va qo‘shma yoshlar ta’lim platformalarini yaratish mumkin. “Turk dunyosi birdamligi” maqolasida turkiy davlatlar o‘rtasida terminologiya, leksikografiya, ilmiy-texnik atamalarni uyg‘unlashtirish, umumturkiy onlayn lug‘atlar va tarjima platformalarini ishlab chiqish vazifasi muhim yo‘nalish sifatida ko‘rsatilgan [2]. Bu g‘oya milliy tarbiyani umumturkiy ma’naviy-intellektual makon bilan bog‘lash imkonini beradi.

Shu bilan birga, raqamli muhitda milliy tarbiyani targ‘ib etishda sun’iy intellektdan foydalanish masalasi alohida yondashuvni talab qiladi. Sun’iy intellekt milliy merosni izlash, matnlarni tahlil qilish, elektron dars materiallari tayyorlash, tarjimalar qilish va shaxsiy ta’lim trayektoriyalarini shakllantirishda yordam berishi mumkin. Ammo u milliy tarbiya mazmunini avtomatlashtirilgan, ruhsiz, umumiy va manbasiz matnga aylantirib qo‘yishi xavfi ham bor. Shuning uchun sun’iy intellekt tarbiyachi yoki o‘qituvchining o‘rnini bosuvchi vosita emas, balki pedagogik maqsadga bo‘ysundirilgan yordamchi texnologiya sifatida qo‘llanilishi kerak. Bu yerda o‘qituvchi shaxsi, milliy qadriyatlarni anglash darajasi va pedagogik mahorat hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Raqamli ta’lim muhitida milliy tarbiya samaradorligi faqat kontent yaratish bilan emas, balki ta’lim muhitining umumiy mafkuraviy sog‘lomligi bilan ham bog‘liq. Maktab va universitetlarda raqamli madaniyat, akademik halollik, axborot xavfsizligi, kiberetika, milliy qadriyatlar va fuqarolik mas’uliyati birgalikda o‘qitilishi lozim. Agar o‘quvchi milliy tarixni yaxshi bilsa-yu, internetdagi manipulyatsiyani ajrata olmasa, uning ma’naviy immuniteti to‘liq shakllanmaydi. Agar u raqamli texnologiyadan foydalana olsa-yu, milliy qadriyatlarga befarq bo‘lsa, ta’limning tarbiyaviy vazifasi yetarli natija bermaydi. Shuning uchun raqamli ta’lim va milliy tarbiya o‘rtasida ichki bog‘liqlik yaratish zarur.

Xulosa. Raqamli ta’lim muhiti milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etish uchun keng mafkuraviy imkoniyatlar yaratadi. U milliy merosni raqamlashtirish, yoshlarga interaktiv tarzda yetkazish, umumturkiy intellektual makonni kuchaytirish, mediasavodxonlikni rivojlantirish va ma’naviy immunitetni shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli muhit axborot manipulyatsiyasi, begona madaniy ta’sir, til va tarixiy xotiraning zaiflashuvi, algoritmik qaramlik, zararli kontent va akademik halollik muammolari kabi tahdidlarni ham kuchaytiradi.

Milliy tarbiya g‘oyalarini raqamli ta’lim muhitida samarali targ‘ib etish uchun milliy mazmunni zamonaviy raqamli formatlarga moslashtirish, mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlashni tarbiya jarayoniga singdirish, milliy tilda sifatli raqamli kontent yaratish, sun’iy intellektdan mas’uliyatli foydalanish va yoshlarda axborot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish zarur.

Turkiy davlatlar uchun bu vazifa yanada keng mazmunga ega. Raqamli ta’lim muhiti orqali milliy tarbiya g‘oyalari nafaqat alohida davlatlar doirasida, balki umumturkiy ma’naviy-intellektual makonda ham targ‘ib etilishi mumkin. Bu esa turkiy xalqlar ma’naviy birligi, milliy identiklik, vatanparvarlik va yoshlar ma’naviy immunitetini mustahkamlashga xizmat qiladi. Demak, raqamli ta’lim muhitida milliy tarbiya g‘oyalarini targ‘ib etish an’ana va innovatsiya, milliylik va globallik, texnologiya va ma’naviyat o‘rtasidagi muvozanatga asoslanishi lozim.

ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Ta’limda texnologiya. Qaysi shartlar asosida vosita? Global Education Monitoring Report, 2023. URL: https://www.unesco.org/en/articles/2023-global-education-monitoring-report-technology-education-tool-whose-terms
2. Barakayev N. Turk dunyosi birdamligi yoxud intellektual va innovatsion kelajak sari qadamlar. URL: https://uzhurriyat.uz/2025/05/21/turk-dunyosi-birdamligi/
3. Antipina YE.A. Ta’limni raqamli transformatsiya qilish sharoitida ta’lim ishlarini tashkil etishga zamonaviy yondashuvlar. URL: https://science-education.ru/article/view?id=33734
4. Turkiy dunyoning ma’naviy birligi va umumiy qadriyatlari. URL: uzconsulate-aktau.kz – maqola
5. Turkiy davlatlar tashkiloti. Tarix va bugun. URL: https://xabar.uz/siyosat/turkiy-davlatlar-tashkiloti-tarix-va-bugun
6. UNICEF. Bolalarni onlayn muhitda xavfsiz saqlash. Keeping children safe online. URL: https://www.unicef.org/protection/keeping-children-safe-online
7. OECD. Raqamli ta’lim istiqbollari 2026. Generativ sun’iy intellektdan ta’limda samarali foydalanish. OECD Digital Education Outlook 2026. Paris. OECD Publishing, 2026. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-digital-education-outlook-2026_062a7394-en.html
8. UNICEF. Raqamli dunyoda xavfsiz o‘quvchilar. Safe learners in a digital world. 2025. URL: https://www.unicef.org/documents/safe-learners-digital-world